

OSMANLI TOPLUMUNDA BİR PSİKOLOJİK ŞİDDET VE MAHREMİYETE SALDIRI ARACI OLARAK KÜFÜR

Mehmet Salih ERKEK*

Özet

Kişilerin istemedikleri durumlarla karşı karşıya kaldıklarında veya kızdıklarında bir hınç ve şiddet refleksi olarak küfrettiğini görmekteyiz. Tarihsel süreçte hangi dönemde, hangi coğrafyada, hangi toplumda olursa olsun hemen hemen tüm insanların –cinsiyet farklılığı olmadan- bu şiddet ögesine başvurdukları bilinmekle birlikte, bu davranış tarzının sıklığı, toplumsal normlar ve hukuki bağlamda nasıl karşılandığı tam olarak bilinmemektedir. Bu çalışma da, şer'îye sicillerine dayanarak, mahremiyetin sınırlarının oldukça katı olduğu Osmanlı toplumunda kazf veya şetm terimleriyle hukuki belgelerde ifadesini bulan küfür olgusunun sıklığı ve ne şekilde yer aldığı incelenecektir. Bu konuda çeşitli şehirler hakkında şer'îye sicillerine göre yapılmış olan çalışmalar baz alınarak, küfrün Osmanlı toplumundaki yerini ve insanların böyle bir durumla karşılaştıklarında, aynı zamanda bu olumsuz durumun açığa çıkması demek olan mahkemeye gitme konusunda ne derece istekli oldukları karşılaştırmalı olarak verilmeye çalışılacaktır.

Çalışmamız Osmanlı toplumunda yaşayan farklı toplumsal statüden insanların davacı veya davalı olarak yer aldıkları mahkeme kayıtlarından hareketle kullanılan kelimelerin o günün insanları açısından ne anlam ifade ettiği sorusuna cevap arayacaktır. Bu şekilde insanların karşılarındakileri psikolojik olarak şiddete maruz bırakmak için hangi değerleri önceledikleri hakkında bilgiler verecektir.

Anahtar Kelimeler: *Dil, Şiddet, Küfür, Osmanlı Toplumı, Şer'îye Sicilleri*

*Yrd. Doç. Dr., Uşak Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

Swearword as a Tool of Psychological Violence and Offence to Privacy in Ottoman Society

Abstract

It is observed that people use swearwords as a reflex of temper and violence when they get angered or come up against an unwanted condition. It's known that in the course of history nearly every people from every geography and society, whether man or women, appeals this violent element; but how it has been interpreted by social norms and law is obscure. In this study, based on sheriyye registers, swearwords on law documents in Ottoman society which restricts privacy firmly will be examined. In this study, based on studies of sheriyye registers of various cities, the usage of swearwords in the Ottoman society and how much the folk was willing to go to courts when this kind of negative situation arose will be analyzed.

Our study is a try for understanding the meaning of words for the people from different social positions in Ottoman society in the basis of court records which these people had attend as claimant or defendant. Thus, information on which values people prioritise to expose their opponent with psychological violence will be explored

Key Words: *Language, Violence, Swearword, Ottoman Society, Ottoman Court Record*

Bir Şiddet Aracı Olarak Dil

İnsanoğlunun dünyadaki yerini ve değerini belirleyen en önemli etkenlerden birisi hiç şüphesiz ki dildir. Konuşma yeteneği, dolayısıyla dil, insanı insan yapan niteliklerin başında gelir. Onun duygularını, düşüncelerini, isteklerini bütün incelikleriyle açığa vurmasına, yaşamını sürdürmesine olanak sağlar.¹ İnsanlar bir arada yaşadıkları her yerde birbirleriyle anlaşmak için bir dizge geliştirmişlerdir; en ilkel koşullarda yaşayan toplumlar bile dili kullanmaktadırlar. İnsan uygarlığı, büyük ölçüde insanın yaşantılarını paylaşabilme, görüş alışverişinde bulunabilme ve bilgiyi kuşaktan kuşağa aktarabilme, başka bir deyişle öteki insanlarla bildirişimde bulunabilme yeteneği sayesinde gelişmiştir.²

Dilin ne zaman doğduğu ve kaynağının ne olduğu sorusu henüz yanıtlanabilmiş bir soru olmamasına karşın bu konuda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Şurası muhakkak ki, insanların kendi kendilerine konuşmalarının anlamsızlığı düşünüldüğünde dilin sosyal bir işlevi olduğu kaçınılmazdır.

¹ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil*, Cilt I, Türk Dil Kurumu Yayınları, 4.bs., Ankara 2007, s. 11.

² Güray Çağlar, "Bildirişme ve Dil", *Dilbilim ve Dilbilgisi Konuşmaları-I*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1980, s. 16.

Osmanlı Toplumunda Bir Psikolojik Şiddet ve Mahremiyete Saldırı Aracı Olarak Küfür

İnsanlar sahip oldukları dilin olgunlaşması ve zenginleşmesiyle birlikte bu dili olumlu ve olumsuz bir iletişim aracı olarak kullanmaya da başlamışlardır.

Bizim burada konu edineceğimiz kısım dilin olumsuz; yani bir şiddet ögesi olarak kullanılması durumudur. Her şeyden önce şiddetin tanımı yere, zamana ve topluma göre değişir. Ama bu tanımlarda bir takım ortak özellikler vardır. Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğünde şiddet; *“karşıt görüşte olanlara, inandırma veya uzlaştırma yerine kaba kuvvet kullanma”* olarak tarif edilmiştir. Burada şiddet uygulama eylemlerinden kasıt, zorlama, saldırı, kaba kuvvet, bedensel ya da psikolojik acı çektirme veya işkence, vurma ve yaralamadır.³ Michaud'a göre ise en geniş anlamda şiddet, *“karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya birkaçı, doğrudan veya dolaylı veya dağınık olarak diğerlerinin bir veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya törel (ahlaki /manevi) bütünlüğüne, mallarına, simgesel ve sembolik kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranmasıdır.”*⁴

Şiddet genel anlamda fiziksel şiddet, psikolojik şiddet ve cinsel şiddet olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Öncelikle ifade edilmesi gerekir ki psikolojik şiddet duygusal bir saldırdır. Sözcükler yoluyla şiddet uygulama geçmişten bugüne devam ede gelmiş bir olaydır ve en az fiziksel şiddet kadar yaygındır. Karşıdaki insanda aşağılanma, eşitsizlik, utanma, duygusal olarak yaralanma, eziklik, güvensizlik, yılmılık oluşturan bu sözcükler küfür ve hakaret sözcükleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Niçin Küfür?

Küfretmek onu en çok kullananlar tarafından bile nedeni çok az anlaşılabilen bir insan davranışdır. Peki, küfretmek/sövmek kaç yaşındadır, ne kadar eskiye gider? Küfür insanoğlu ve dili kadar eskidir ve dili kullanmakla aynı yaşta diyebiliriz. Birçok filolog konuşmanın küfre yakın cümlelerle başladığını düşünmektedir.⁵ Fakat onu konuşmanın köklerine öge olarak bağlamak doğru değildir. Sadece gelişmesinde dinamik ve önemli bir etkisi olmuştur denilebilir.⁶ İlkel toplumlarda küfrün ilk formları sosyal ve dini

³ Faruk Kocacık, “Şiddet Olgusu Üzerine”, Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, 2001, s. 2.

⁴ Yves Michaud, Şiddet, (çev. Cem Muhtaroglu), İletişim Yayınları, İstanbul 1991, s. 8.

⁵ Ashley Montagu, The Anatomy of Swearing, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2001, p. 5.

⁶ Montagu, p. 7.

kurumların tahribi olarak ortaya çıkmıştır ve tanrıların isimleri saygısızca kullanıldığından bu tarz ifadeler kesin bir şekilde yasaklanmıştır. Hemen sonrasında ise küfrün bir başka formu müstehcen kelimeler kullanılması küfreden kişinin yaralayıcı kancası olarak ortaya çıkmıştır.⁷ İnsanların neden küfrettikleri tam olarak açıklanamasa da bazı bilim adamları bu davranışın nedenleri konusunda varsayımlarda bulunmuşlardır. Onlara göre, insanları bu davranışa iten sebep doğalarında var olan şiddet duygusudur. Küfretmek, küfreden kişinin zayıflığı olarak görülmektedir. Çünkü kişi kendisinden daha büyük güçlere karşı korunma içgüdüleriyle fiziksel bir tepki veremediği durumlarda sözlü olarak o kişiye zarar verme yolunu tercih etmektedir; daha doğru bir ifade ile psikolojik olarak karşısındakine şiddet uygulamış olmaktadır. Hem de bu psikolojik şiddet içeren sözler kişinin en saygı duyduğu varlıkları üzerine yapılır ki böylelikle fiziksel şiddetten daha fazla etkili olur. Netice olarak şiddetin temelinde can yakma düşüncesi vardır. Bir diğer açıdan ise küfretmek “ gevşek aklın belirtisi ve kendisini ifade etmek için daha yaratıcı bir yol bulamayan kişilerin linguistik kol değnekleridir”.⁸

Elbette işin bir de psikolojik ve nörobiyolojik/fizyolojik tarafı vardır. İnsanların beyinlerindeki belirli bölgelerin zarar görmesi sonucunda istemsizce küfür ettikleri bazı hastalıklar bulunmaktadır. Vücudun kontrolsüz bir şekilde verdiği tepkilerden birinin sözlü bir şiddet aracı olan küfür/sövme olması olgunun dil ile yakından ilgili olduğunu kanıtlar niteliktedir. “Tourette syndrome” ve “coprolalia” adı verilen birbirine yakın iki hastalık çocuklar başta olmak üzere cinsiyet, yaş, ırk farkı gözetmeksizin kadın, erkek her insanda ortaya çıkabilmektedir.⁹

İnsanların küfrederken hedef aldıkları varlıkları üç temel grup altında toplayabiliriz:

1. Kişinin kutsal değerlerine karşı yapılan küfür

⁷ Montagu, p. 1.

⁸ Melissa Mohr, Küfretmenin Kısa Tarihi, (çev. Zeynep Dörtok Abacı), Aylak Kitap, İstanbul, 2015, s. 31.

⁹ Roger D. Freeman et all., “An international perspective on Tourette syndrome: selected findings from 3500 individuals in 22 countries”, *Developmental Medicine & Child Neurology*, 2000, 42, p. 438-439. Roger ve arkadaşlarının yaptığı bu çalışmada 22 ülkeden 3500 kişi incelenmiş ve başta genetik faktörler olmak üzere, Tourette sendromunun yaş, cinsiyet ve ırklara göre farklılıklar gösterip göstermediği araştırılmıştır. Aynı zamanda kekemelik, saç koparma, aile öyküleri ve diğer hastalıkların yan etkileri gibi etkenler de incelemeye tabi tutulmuştur.

Osmanlı Toplumunda Bir Psikolojik Şiddet ve Mahremiyete Saldırı Aracı Olarak Küfür

2. Kişinin mahremine/mahremiyetine¹⁰ karşı yapılan küfür

3. Doğrudan kişiye veya kişiliğine karşı yapılan küfür

Aslına bakılırsa bu üç olguya karşı yapılan saldırıları birbirinden ayırmak zordur. Ama genel olarak kutsal değerler içerisine kişinin inandığı dine, tanrısına, kutsal kitabına, inançlarına, kutsal mekân ve eşyalarına, geçmişine, vatanına, bayrağına, milletine ve buna benzer değerlerine yapılan küfürler girerken, mahremiyete karşı yapılan küfürler içerisine kişinin anne, baba, kardeş, eş, çocuk, ecdat ve akrabalarına, dostuna/arkadaşına aşiret/cemaat/toplumuna, cinsiyetine ve cinsel tercihlerine yapılan küfürler girmektedir. Kişiye veya kişiliğe karşı yapılan küfürlere ise kişinin doğrudan kendisine cinsel bir olay atfetmek, kişinin onuruna, şerefine ve haysiyetine küfretmek, kişiyi herhangi bir hayvana, dinen veya ahlaken hoş görülme-yen bir davranışta bulunmuş kişilere benzetmek veya bu kişilere verilen lakaplarla anmak, yalancı, hırsız, hilekâr, zalim ve benzeri gibi sıfatlarla veya zihinsel-bedensel özürlü olarak nitelemek, her hangi bir organına kastetmek girmektedir. İnsanlar karşısındakine zarar vermek ve şiddetin dozunu arttırmak amacıyla bu sayılan varlıkların birden fazlasına aynı anda küfredebilirler.

Küfre mahremiyete bir saldırı olarak baktığımızda kızgınlık ve öfke anında kişinin içerisinde biriktirdiği enerjiyi bu şekilde müstehcen sözlerle ifade ettiğini görürüz. Şurası kesindir ki; küfürler eril kimliktir. Çünkü kişinin fiziksel gücü karşısındakini alt etmeye yetecekse fiziksel gücüyle, yetmeyecekse cinsel gücünü göstererek karşısındakini yaralamaya çalışır. Bu suretle kişinin hasmı hemcinsiyse bu cinsel gücünü onun üzerinde gösteremeyeceği için (bazı örnekler hariç ki o ifadelerde küfür olarak sayılmaktadır) hasmından çok herhangi bir kadın yakını -ki en fazla ana, kız kardeş ve eş- üzerinde cinsel bir güç gösterisi yapılmış olmaktadır. Tabiatıyla bu durum kişinin mahremiyetine saldırı olduğu için özellikle doğu toplumlarında en büyük hakaret olarak kabul edilmektedir. O halde mahremiyete saldırı başlığı altında topladığımız eril olan bu davranışı kadınların da kullanmasını nasıl açıklayacağız? Kadınlar arasında eril bir işlevi olan küfür sözlerinin kullanılması olayın aslında gerçekliğini değil bir alışkanlığı ve yukarıda değindiğimiz gibi cinsel yolla yaralamayı amaç edindiğini ortaya koyar. Daha açık bir ifadeyle çoğu zaman biri(leri)ne cinsel içerikli küfreden kişinin aklında eylem olarak cinsel ilişkiye girme durumu

¹⁰ Çalışmamız boyunca mahremden kastımız anne, kardeş, çocuk ve eşler olacaktır.

yoktur. Bu açıdan küfür sözlerinde birebir anlamdan ziyade yan anlamlar önem kazanır.¹¹

Çağımızda bir psikolojik hastalık olarak kabul edilen küfür/sövgü hemen hemen her toplumda yaygın bir hal almıştır. Yukarıda bahsettiğimiz gibi ilkel toplumlarda küfür oldukça yaygın bir şekilde kullanılmış ve özellikle de kutsal değerlere yöneltilen sözlü saldırılar şeklinde ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra Avustralya ve Yeni Zelanda’da, Eski Mısır ve Mezopotamya’da, Antik Yunan’da ve Roma dünyasında edebi metinlerde küfürlü sözlere farklı formlarda çok sık rastlanılmaktadır.¹² Sosyal anlamda hoş görülmemeyen bir davranış formu olan küfür karşısında toplum ve egemen iktidar tarafından bir takım yaptırımlar uygulanmıştır. İkel toplumlarda küfreden kişi ile konuşmama, yalnız bırakma, toplum veya yaşam alanı dışına çıkarma, bedensel cezalar ve hatta ölüm gibi yaptırımlar uygulanırken, devlet mefhumunun doğması ve kanunların yapılmasıyla birlikte bu davranışın cezası cinsine göre belirlenmiştir. Semavi dinlerde de küfür etmek uygun bir davranış olarak görülmemiş ve yasaklanmıştır.

İslam Hukuku ve Osmanlı Kanunları Açısından Küfür

İslam hukukunda suçlar üç kısma ayrılmaktadır. Birinci kısım, şahsa karşı işlenen suçlar olan katl (cinayet’ün nefis) yani bir kimseyi öldürmek veya bir kimseyi çeşitli şekillerde yaralama (cerh) suçlarıdır. İkinci kısım suçlar ise, Kuran tarafından gösterilmiş olup, Allah'a karşı işlenen suçları kapsamına almaktadır. Bunlar; hırsızlık, zina, şarap içme, kazif veya zina iftirası, yol kesme, irtidat veya ridde denilen İslam dinini terk etmek gibi suçlardır. Son kısım suçlar ise hakkında ayet ve hadis bulunmayan ve ceza takdirinin hâkime bırakıldığı ta’zir gerektiren suçlardır.¹³

Görüldüğü üzere zina iftirası ve hakaret İslam ve Osmanlı hukukunda kazif terimiyle karşılanmaktadır. Kazif; *“bir kimseye tayir ve şetm maksadıyla zina isnat etmek veya nesebini nefyemek”*¹⁴ olarak tanımlanırken bir diğer tanımda *“iffetli bir insana açıkça veya nesebin nefyi şeklinde zina*

¹¹ Zeynep Dörtok Abacı, “Tarih Yazımında Yapısal Unutkanlık: Menhus Bir Mesele Olarak Küfürbazlar ve Küfür”, *Türklük Bilgisi Araştırmaları*, Sayı: 41, 2014, s. 75.

¹² Montagu, pp. 36–43.

¹³ İlhan Akbulut, “İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar”, Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 52, Sayı 1, 2003, s. 167–168.

¹⁴ Fetâvâ-yı Hindiyeye, (çev. Mustafa Efe), Cilt IV, Akçağ Yayınları, Ankara bty, s.56.

Osmanlı Toplumunda Bir Psikolojik Şiddet ve Mahremiyete Saldırı Aracı Olarak
Küfür

*isnadıdır.*¹⁵ Eski hukukumuzda iki çeşit iffete iftira ve sövme suçu mevcuttur. Birincisi, ta'zir cezası gerektiren sövmelerdir. İkincisi ise, had cezası gerektiren sövme ve iftira suçudur.¹⁶ Kadı, huzurunda davalı ve davacının beyanlarını dinleyerek olayın ta'zir mi yoksa had mi gerektirdiğine karar verir. Örneğin, Müslüman bir kimseye dinsiz, Yahudi, taharetsiz, kâfir gibi sözlerle hakaret etmenin cezası taz'irdir. Müslüman olmayan bir kişinin Müslümanların kutsal saydıkları şeylere kötü muamelelerde bulunmaları (caminin duvarına tebevül etmek, kelime-i şahadetin yazılı olduğu duvarı tümden kirletmek) ta'zir ile cezalandırılır. Zimmînin bir Müslüman'ın sakalına hakaret etmesi ya da İslam'a lanet etmesi, bir imama sözüne güvenilmez ve uğursuz diye hakarete bulunması da ta'zir ile cezalandırılır. Tüm bu hakaretler İslam dinine yönelik olması yönüyle cezalandırılmıştır.¹⁷

İslam hukukuna göre bir kişinin annesine, karısına cima lafzıyla hakarete bulunmak ta'zir ile cezalandırılırken, dinine ve imanına hakaret ta'zir-i şedid ve hapisle cezalandırılır. Hakarete bulunan bir kişiye hakarete uğrayanın aynı sözlerle karşılık vermesi durumunda hakaret eden ta'zir edilmez. Yani, İslam hukukuna göre, hakaret davasının açılabilmesi için hakarete uğrayanın hakaret edene karşılık vermemesinin şart olduğu anlaşılmaktadır.

İslam dini had cezası verirken ta'zir cezasına göre çok daha hassas davranmıştır. Çünkü kişiye iffetsizlik isnadı büyük bir günahdır. İslam hukuku bu isnadın ispatını çok güçleştirmiştir. Dört şahit bunu gözleriyle tam olarak gördüklerini beyan etmelidirler. İkrarda ise tanığın bu durumu dört defa ikrar etmesi, hâkim reddettikçe ikrarını tekrarlaması lazımdır.¹⁸ Namuslu bir kişiye zina isnat edip de ispat edemeyenler ise müfteri durumuna düşerler ve Kuran'ın hükmünce hadd-i kazf'a yani 80 sopaya tabi tutulurlar.¹⁹ Eğer bu kişi kulsa 40 değnek vurulur. Müslüman olmayanlara karşı işlenmiş olan kazf suçlarını ise yargıç münasip bir dille cezalandırır.²⁰

¹⁵ Sahir Erman, *Hakaret ve Sövme Cürümleri*, 2.bs. İstanbul 1989, s. 17.

¹⁶ Halil Cin-Ahmed Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, Cilt 1, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1995, s. 313.

¹⁷ Öznur Mennan, *Klasik Dönem Osmanlı Toplumunda Suç Bağlamında Osmanlı Sosyal Tarihinin Ders Kitaplarında İncelenmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2003, s. 48.

¹⁸ Akbulut, a.g.m., s. 175.

¹⁹ Nur Suresi, 4.

²⁰ Coşkun Üçok, "Osmanlı Kanunnamelerinde İslâm Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt III, Sayı 2-4, 1946, s. 136.

Osmanlı Toplumunda Küfür

Tarihi süreç içerisinde hemen hemen her toplumda var olan küfür etme geleneğinin yazılı hale gelmesi oldukça ilginç bir dönüşümdür. Osmanlı toplum hayatında bu geleneğin ne kadar yaygın olduğu veya hangi sıklıkla kullanıldığı hakkında süreci takip edebileceğimiz kaynaklar oldukça sınırlıdır. Bunlar içerisinde ilk akla gelenler edebi metinler ve mahkeme kayıtlarıdır. Osmanlı dönemi edebi metinlerinde genel olarak hakaret sözleri hiciv geleneği içerisinde yer bulmuştur. Küfürlü ifadeler yine de zaman zaman metinlerde açık bir şekilde zikredilmiştir. Bu konuda en önde gelen iki isim Niyazi Mısırî ve Nefî'dir. Niyazi Mısırî kaleme aldığı hatıralarında sitemkâr bir dil kullanmasının yanında zaman zaman küfürlü ifadeler de yer vermiştir.²¹ Nefî ise bu konuda oldukça ileri gitmiş, eserinde yer verdiği Gürcü Mehmed Paşa, Kemankeş Ali Paşa, Ekmekçizâde Ali Paşa, Veysi, Derviş Ali, Baki Paşa, Kırli Nigar, Ganizâde Nadiri, Bahsi, Hekimbaşı, Tuluî, Şeyhülislam Yahya, Kafzâde, Nevizâde, Hafız Mehmed, Mutahhar Efendi, Fırsati, Anka, Hısalı ve Mehmed Ali gibi isimler hakkında “domuz çobanı, hınzır, köpek, kafir-i mübhem, zalim, şum (hayırsız), leng (aksak, topal, tenasül organı), gulampare, pezeveng, puşt, Yahudi soylu, kenez, fahişe, cadı, kahbe, fahişe-meşreb, kafir, kavad, apuş, gidi, zagar (av köpeği), innin (iktidarsız)” gibi sövgü ifadeleri kullanmıştır.²² Bu örneklerin yanı sıra halk edebiyatı ve sözlü edebiyat geleneğinde de hakaret/sövgü ifadelerinin kullanıldığı örnekler bulunmaktadır. Örneğin, halkı eğlendirmek için üretilmiş olan Karagöz-Hacivat²³ ve ortaoyunu²⁴ metinlerinde kullanılan küfürlü dil toplumun genel yapısını anlamak açısından değerli kaynaklardır.

²¹ Niyazi Mısırî'nin Hatıraları, (Haz. Halil Çeçen), Dergâh Yayınları, İstanbul 2007, s. 34.

²² Metin Akkuş, Nefî ve Sihâm-ı Kazâ, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998, s. 119-120.

²³ Karagöz-Hacivat metinlerinde geçen hakaret, sövgü ve aşağılama ifadelerinden bazıları şöyledir: “köpeoğlu, koca tokmak, semerden bozma kaltak, bok oğlu bok, Vay babanın aşığına, Oğlan pezevengi, pişkin pezevenk, zevzek köpoğlu, meczup köpek, Pazar iti, bekar bitü, zırtaboz, kahbe nalları, teneşir horozu kaltak, mundar, musibet, inek, arlanmaz, alçak, yüz­süz, sümüklü, mundar, edepsiz, kudurmuş, uyuz kerata, pezevenk deyyusu, maymun, echel köpek!, A menhûs, uğursuz, Behey ebleh! Budala, Çingene”, Cevdet Kudret, Karagöz, C. I-II-III, YKY, İstanbul 2005.

²⁴ Ortaoyununda kullanılan hakaret ifadeleri için bkz: Çiğdem Kılıç, “Ortaoyunu ve Karagöz Metinlerinde Kullanılan İlençler, Sitem Sözleri, Aşağılamalar”, *Hakaret Kitabı*, (Edt. Emine Gürsoy-Naskali-Hilal Oytun Altun), Kitabevi, İstanbul 2010, ss. 136-139.

Osmanlı Toplumunda Bir Psikolojik Şiddet ve Mahremiyete Saldırı Aracı Olarak Küfür

Edebi metinlerin dışında sövgünün yaygınlığını ve sövgüde kullanılan kelime çeşitlerini takip edebileceğimiz yer kadı mahkemeleridir. İslam hukukunu uygulamakla görevli olan kadıların baktıkları davalar arasında en sık rastlanılardan birisi küfür/hakaret davalarıdır. Kişi ya da kişiler, hakarete uğradıkları gerekçesiyle mahkemeye başvurmakta ve faillerin cezalandırılmasını talep etmektedirler. Osmanlı belgelerinde “şetm” tabiriyle ifadesini bulan küfürler mahkemeye genellikle mağdurlar (veya vekilleri) aracılığıyla iletilmekte idi. Mahkemeye intikal eden küfür davaları incelendiğinde genellikle olayın kayda üç şekilde geçtiği görülmektedir. Birinci tür kayıtlarda mağdurun ifadesi kaydedilirken “şetm”, “şetm-i galîz”, “envâ’i şetm” veya şütûm-ı galîza” ifadeleri görülmektedir. Bu ifadeler diğer kayıtlarla karşılaştırıldığında daha hafif ve üstü kapalı ifadelerdir. Acaba mağdur kendisine küfreden kişinin sarf ettiği sözleri söylemek mi istememiştir yoksa kişi açıkça bu ifadeleri kullanmış ancak kayıtlara geçerken daha üstü kapalı bir şekilde ve yumuşatılarak mı kaydedilmiştir? Bu sorunun cevabını ne yazık ki verebilmek zor. “Zina kasdıyla şetm itti” veya “cimâ’ kasdıyla/cimâ’ lafzıyla şetm etti” şeklinde kaydedilen ikinci tür kayıtlar ayrıntıya çok fazla girmeden ama niyetin belli olduğu ifadelerdir. Üçüncü tür kayıtlar ise mağdura küfreden kişinin kullandığı lafızların açık bir şekilde anlatıldığı kayıtlardır. Bu kayıtlar davanın seyrini görmek ve toplumun değer yargılarının/kutsallarının neler olduğunu göstermesi açısından daha kıymetli bilgiler vermektedir. Nihayetinde kullanılan küfürlerin neleri konu aldığı noktasından bakıldığında bu ifadeleri kategorize etmek daha da kolay olmaktadır.

Osmanlı toplumunda hakaret/küfür nedeniyle mahkemeye başvurulması oldukça sık rastlanılan bir durumdur. Bu türden davaların, Şer’iye sicilleri içerisindeki dava çeşitliliğine bakıldığında en az diğer davalar kadar sık görülen bir dava çeşidi olduğu söylenebilir. Elbette ki bilgi sahibi olduğumuz küfür vakaları sadece mahkemeye intikalemiş olanlarla sınırlıdır. Bunun dışında mağdurlar çeşitli nedenlerle böyle bir hakaretle karşılaştıklarında mahkemeye başvurmaktan uzak durmuş olabilirler.²⁵

²⁵ Bu konuda ki bir çalışmamız için bkz. Mehmet Salih Erkek, “17. Yüzyıl’da Mardin Kadı Mahkemesine Yansıyan Küfür Davaları, Hakaret Kitabı, (Edt. Emine Gürsoy-Naskali-Hilal Oytun Altun), Kitabevi, İstanbul 2010, ss. 77-88.

Araştırmamız, XVI, XVII ve XVIII. yüzyıllarda İstanbul, Konya* ve Manisa şer'îye sicillerine yansıyan küfür davalarını kapsayacaktır. Bu davalardan öncelikle küfredenlerin hedef aldıkları kutsal değerler, mahremiyet ve doğrudan kişiye ve kişiliğine yöneltilmiş olan küfürler örneklendirilecek, sonrasında küfür olaylarının kimler arasında vuku bulduğu, fail ve mağdurların profilleri bağlamında değerlendirilecektir.

Kutsal Değerleri Hedef Alan Küfürler

İnsanların karşılındakileri yaralamak istediklerinde akıllarına gelen ilk küfürlerin kişilerin kutsal değerlerine karşı yöneltilmiş küfürler olduğu söylenebilir. Kutsalları hedef alan küfürlerin diğer küfürlerle karşılaştırıldığında daha fazla oranda mahkemeye yansımış olması kişilerin hayatlarında önceliklerinin ne olduğunu göstermesi açısından önemli görülebilir.

Karı koca arasında gerçekleşmiş olan bir küfür olayının boşanma davasına dönüşmesi ile ilgili bir kayıt mahkemeye şu şekilde yansımıştır: Fatma isimli kadın kocası Ömer'in kendisine “bre dinini imanının s.ktiğim” diye küfrettiğini ve bu küfür neticesinde Ömer'den ayrılmış olduğunu ifade ederek bin akçe mehr-i müeccelinin tarafına verilmesini talep etmiştir. Ömer'in iddiayı reddetmesi üzerine Fatma, Ahmed ve Ramazan isimli kişileri şahit göstermiş ve mahkeme Fatma'nın Ömer'den boşanmış olduğuna ve karısının hakkı olan bin akçeyi ödemesine hükmetmiştir.²⁶ Acaba Fatma mehr-i müecceli olan bin akçe alacağı olmasaydı yine de kocasının kendisine ettiği bu küfrü mahkemeye taşır mıydı? bunu tespit edebilmek zor; ama kişilerin sadece küfre maruz kaldıkları için mahkemeye başvurdukları davaların yanında küfürle birlikte yaralama, gasp, cana kast gibi nedenlerin, mahkemeye gitmekte itici güçler olduğunu söylemek mümkündür. Yine buna benzer bir dava Konya'da vuku bulmuştur. Mustafa isimli kişi, Abdi'nin kendisini darp ettiğini ve dinine ve validesine küfrettiğini ifade etmiş ayrıca öldürme kasdıyla üzerine gelip bıçağını gasp ettiğini belirtmiş ve şahitlerin şahadetleriyle olay

* Konya Şer'îye Sicilleri için şu iki kitaptaki belgeler kullanılmıştır. İbrahim Solak, İzzet Sak, 38 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (1103-1104/1692-1693) Transkripsiyon ve Dizin, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 2014. İzzet Sak, İbrahim Solak, 53 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (1148-1149/1736-1737) Transkripsiyon ve Dizin, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 2014.

²⁶ Bab Şer'îye Sicili, 3/49 b-1, Kasım/Aralık 1666.

Osmanlı Toplumunda Bir Psikolojik Şiddet ve Mahremiyete Saldırı Aracı Olarak
Küfür

kayda geçirilmiştir.²⁷ Bu örnekte Mustafa'yı mahkemeye başvurmaya iten ana sebebin, darp mı hırsızlık mı yoksa küfür mü olduğunu tespit edebilmek oldukça zor. Manisa Şer'iyeye siciline yansıyan bir davada ilginç olarak mağdurun değil şahitlerin olayı mahkemeye taşıdıkları görülmektedir. Hasan Ağa, Seyyid Ebubekir Çelebi ve Handan Bey, Durmuş Beşe'nin huzurlarında Alaaddin Efendi'ye "hâşâ sümme hâşâ din ve imânına ve mezhebine ve ehl ü 'iyâline şetm eyledi" diye şikâyet etmişlerdir.²⁸ Bu örneklerin dışında Üsküdar'da hıyar satışı usulüne uygun yapmadığını için kendisini muhtesibe bildireceğini söyleyen İbrahim b. Timur'a, Todor v. Yani "dînine imânına falanlayayım"²⁹ diye, Eyüp'te Âişe bt. Hüseyin'e, kocası Veli Beşe b. Hüseyin "vâlideni ve dîn-i imânını"³⁰ diye, Manisa'da Bahsi b. Mehmed'e, İbrahim b. Muslu "dinini ve imanını"³¹ diye ve Konya'da köle olan Acem Ali, kızını istediği efendisi Mustafa b. Mehmed'e "dinini"³² diyerek küfretmişlerdir.

Kutsal değerlere yapılan hakaretlerde daha yüzeysel ifadeler kullanılabilirdiği gibi³³ bazen de dinen hoş görülmeyen ifadeler de kullanılmıştır. Bunlar içerisinde en sık rastlanılanı kâfir ifadesidir. Üsküdar'da Timur b. Hasan, Veli b. Habib'e "kâfir gidi", diyerek küfretmiştir.³⁴ Çoğu dava kaydında görüldüğü üzere bazen küfürler birden çok değeri hedef almaktadır. Burada Timur b. Hasan, Veli b. Habib'i hem Müslüman olmayan, hem de gidi (pezevenklik) yapan biri olarak aşağılamıştır. Kişilere kâfir diye küfredilmesinin yanında sıklıkla kullanılan kelimelerden birisi de "cahud" ve "yehuda" ifadeleridir. Üsküdar'da Kara Mustafa b. Lütfullah oğlu Gaybî'ye "kâfir cuhûd" diye küfrederken,³⁵ Konya mahkemesine yansıyan bir davada Hacı Mehmed Muslî kendisine "kâfir ve cuhûd ve gidi ve pezevenk" dediği

²⁷ Konya Şer'iyeye Sicili, 38/231-3, 9 Ocak 1693.

²⁸ Arzu Karaaslan, 1039-1040 (1629-1630) Yıllarına Ait 61 Numaralı Manisa Şer'iyeye Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2007, s. 175. Bundan sonra Manisa Şer'iyeye Sicili 61.

²⁹ Üsküdar Şer'iyeye Sicili, 56/45b-2, Tarih yok.

³⁰ Eyüp Şer'iyeye Sicili, 61/13a-1, 13 Temmuz 1655.

³¹ Manisa Şer'iyeye Sicili, 61/33-1, 19 Kasım 1629.

³² Konya Şer'iyeye Sicili, 53/82-5, 27 Ağustos 1736.

³³ İki devlet görevlisi arasında vuku bulan bu olayda bir arada bulunup konuşurlarken Karaman Mütessellimi İsmail Ağa ibn İbrahim Ağa'ya, Karaman Voyvodası Ali Ağa sinirlenerek "zalim ve yaramaz ve evi ve dini yıkılasca" diyerek küfretmiştir. Şahitlerin de olayı doğrulaması üzerine olay sicili kaydedilmiştir. Konya Şer'iyeye Sicili, 53/82-5, 14 Mayıs 1736.

³⁴ Üsküdar Şer'iyeye Sicili, 2/58a-4, Ocak 1520.

³⁵ Üsküdar Şer'iyeye Sicili, 1/41b-1, Nisan 1515.

için Yusuf Efendi'yi dava etmiştir.³⁶Bir gayrimüslim ile Müslüman arasında vuku bulan olayda ise Mergü b. Murad el-Ermeni'nin kendisine “Yehûda³⁷ Ali” diye küfretmesi üzerine mahkemeye başvuran Ali b. Nasuh şahitleri de olmasına rağmen davasından belgeden çıkartamadığımız bir nedenle vazgeçmiştir.³⁸ Hıristiyan olduğunu düşündüğümüz bir Ermeni'nin Müslüman'a Yahudi diye küfretmesi anlaşılabilir bir durum olmasına karşın Müslümanlar arasında vuku bulan olaylarda karşındakine Hıristiyan anlamına gelecek bir ifade yerine Yahudi denmesi manidardır. Elbette dönemin Müslümanlarının dünyasında Yahudi olmak Hıristiyan olmaya göre daha olumsuz bir anlam ifade ediyordur.³⁹

Mahreme/Mahremiyete Yönelik Küfürle

Kişinin dini değerlerini aşağılamayı hedef alan küfürlerin yanı sıra sicillerde en az onun kadar sık gördüğümüz bir diğer küfür çeşidi mahreme/mahremiyete yönelen küfürlerdir. Bu küfürlerin hedefi kişinin en kutsal varlıklarından birisi olan ana, baba, ata, eş, kardeş ve çocuklardır. İncelediğimiz davalarda yukarıda sayılan yakınlarla ait kullanılan ifadelerin hemen tamamının cinsel birliktelik atfetme şeklinde veya toplum ve din tarafından uygun görülmeyen gayriahlâkî davranışlarda bulunan kişilere verilen isimlerle gerçekleştiği görülmektedir. İncelenen şehirlere ait şer'îye sicillerinde anneye ve eşe yönelik küfürlerin dışında bir örneğe rastlanılmamıştır.

Manisa'da meydana gelen bir olayda Ahmed b. Mustafa, Cebeci adlı kişiyi dava etmiş ve Cebeci'nin İbrahim Ağa'nın odasında haksız yere anasına cima lafzıyla küfrettiğini kendisinin neden küfredersin diye sorduğunda kara saplı bıçağıyla kendisini sol kolundan yaraladığını ifade etmiş ve şahit

³⁶ Konya Şer'îye Sicili, 38/157-2, 18 Ekim 1692.

³⁷ Bu nitelemeye benzer bir niteleme “yezid”dir. Ancak burada ilginç bir durumla karşı karşıyayız. Müslümanlar açısından olumsuz çağrışım oluşturan bu ifadeye gayrimüslimler arasında gerçekleşen bir küfür olayında şahit olmak oldukça gariptir. Üsküdar mahkemesine yansıyan davada Manol b. Toma adlı gayrimüslim, Kosta b. Yani'ye “bre yezid mel'ûn” diye küfretmiş ve şahitlerde olayı doğrulamışlardır. Üsküdar Şer'îye Sicili, 17/39a-1, 1 Haziran 1550.

³⁸ Üsküdar Şer'îye Sicili, 14/70a-2, Haziran 1546.

³⁹ Konu ile ilgili farklı bakış açıları için bkz. A. Levy, *The Sephardim in the Ottoman Empire*. Princeton: The Darwin Press Inc 1992, p. 28.

Osmanlı Toplumunda Bir Psikolojik Şiddet ve Mahremiyete Saldırı Aracı Olarak
Küfür

göstererek davayı kazanmıştır.⁴⁰ Üsküdar’da Yusuf b. Abdullah Pir Ali b. Karagöz’e “rosbu oğlu” diye küfretmiştir.⁴¹ Farklı dava örneklerinde görülen ortak noktalardan birisi mağdurların ifadelerinde “anama/avretime ve ağzıma şetm etti” ifadelerinin yer almasıdır. Bu kalıbın her üç şehre ait sicillerde aynı şekilde görülmesi dönemin en çok kullanılan küfür kalıplarından birisi olduğunu göstermektedir. Süleyman b. Hacı Süleyman, Mustafa b. İsmail’i,⁴² Safiye bt. Mehmed, Hüseyin b. Mehmed’i,⁴³ Mustafa b. Hamza, Mihal b. Yorgi’yi,⁴⁴ Hacı İvaz b. Bayezid’in Mühib? b. Yahya’yı⁴⁵ “anama/avretime ve ağzıma şetm etti” diyerek dava etmişlerdir.

Mağdurların annelerini hedef alan küfürler içerisinde ilk örnek Eyüp siciline yansıyan bir davadır. Sofular Mahallesinden Mustafa Çelebi b. Ebubekir, Mehmed Bey b. Abdullah’ın sarhoş halde gelerek kendisine “bre anasını falan ettiğim kahbenin oğlu, bre yalancı şahidisin” diye küfrettiğini, Mehmed Bey’in gece ve gündüz sarhoş gezip civardaki Müslümanlara da küfrettiğini belirtmiş ve kendisinden davacı olmuştur. Mehmed Bey cevabında “yalancı şahidisin dediğini ancak anasına küfretmediğini iddia etmiş fakat şahitler Mustafa Çelebi’nin ifadelerine şahitlik etmişlerdir.⁴⁶ Yine Eyüp’te gerçekleşen bir başka olayda Mustafa b. Abdülğani’yi, Ali Ağa b. Ömer’in kölesini değnek ile yaralamış ve Ali Ağa’nın da anasına ve avradına küfretmiştir. Mustafa kendisine yöneltilen suçlamayı kabul etmiş, ancak Ali Ağa’nın hakkını istemesi ve kefil talep etmesine rağmen kimse Mustafa’ya kefil olmamıştır.⁴⁷

Sicillerde rastladığımız kişilerin eşlerine yönelen küfürlerin anneleri hedef alan küfürlere göre daha fazla çeşitlilik gösterdiğini söylemek mümkündür. Bu konuda en ilginç –ve en ağır- örneklerden birisi Hasköy’de yaşayan bir Ermeni ile Subaşı arasında Ramazan ayı içerisinde vuku bulmuştur. Kazer v. Hanes, Subaşı olan Hacı Mehmed b. Mehmed’in anasına ve avradına küfrettiğini ifade ederek Subaşının kendisine “behey gidi godoş

⁴⁰ Caner Yılmaz, H. 1060 – 1061/M. 1650-1651 Tarihli 100 Nolu Manisa Şer’iyye Sicili, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2007, s. 13-14. Bundan sonra Manisa Şer’iyye Sicili 100.

⁴¹ Üsküdar Şer’iyye Sicili, 1/30a-2, Ağustos 1514.

⁴² Konya Şer’iyye Sicili, 53/100-2, 12 Mayıs 1736.

⁴³ Konya Şer’iyye Sicili, 53/168-3, 23 Ağustos 1736.

⁴⁴ Üsküdar Şer’iyye Sicili, 5/69a-6, Eylül 1525.

⁴⁵ Üsküdar Şer’iyye Sicili, 17/28b-7, Ekim 1549.

⁴⁶ Eyüp Şer’iyye Sicili, 74/22b-1, 11 Nisan 1662.

⁴⁷ Eyüp Şer’iyye Sicili, 90/79b-1, 11 Ağustos 1680.

başın avratın fercine ve dilini avratının fercine sok” dediğini ve Subaşı’dan hakkının alınmasını talep etmiş, Subaşı ise cevabında mezkûr küfrü ettiğini kabul etmiştir.⁴⁸ Manisa siciline yansıyan bir diğer davada ise Hacı Hüseyin, kardeşi Mahmud’un zevcesine “Odadan getürmedim mi ben seni deyü fahişe lafzı ile şetm eyledi” diyerek mahkemeye başvurmuştur.⁴⁹ Bu davadakine benzer bir itham Hızır b. İnâm Çelebi tarafından yapılmıştır. Hızır b. İnâm Çelebi, Kara Veli b. Ahmed’in karısı için “kırk oynası vardır ben bilirim” diyerek küfretmiş ve kendisinden küfretmediğine dair yemin etmesi istendiğinde yemin etmemiştir.⁵⁰ Kişinin eşinin hedef alındığı bir diğer dava ise Mehmet Çelebi ile Himmet Beşe arasında vuku bulmuştur. Himmet Beşe, Mehmed Çelebi’ye Karabelle Beşe’nin kahvesinin önünde herkesin ortasında “avradımı yef’allediğim* puşt gidi” diye küfretmiş, olayın şahitleri olan mahalleli olayı doğrulamıştır.⁵¹

Diğer örneklerle karşılaştırıldığında çok az olmakla birlikte kişinin ailesine yönelik küfürlerin de edilmiş olduğu görülmektedir. “İyâlime şetm etti” şeklinde kayıtlara geçirilmiş olan bu ifadede iyâlden kasıt muhtemelen yine kişinin eşi olmakla birlikte küfredenler belki küfredilen kişinin eşiyle birlikte, aile fertlerini –cinsiyet farkı olmaksızın- de hedef almış olabilirler. Manisa’da gerçekleşen bir olayda Zimmî Çakşircioğlu, Macar oğlu Ali Beşe’nin evinin kapısını bıçak ile kırarak evine girdiğini ve iyâline küfrettiğini belirtmiş, ancak Ali Beşe iddiayı reddetmiş ve aksine Çakşircioğlu’nun kendisine “sen nesin” diye küfrettiğini beyan etmiştir.⁵² Kara Hasan b. Veliyyüddin ise, Hasan Bey b. Celal tarafından dava edilmiş, Hasan Bey ifadesinde Kara Hasan’ın dükkânını basarak iyâline hakaret ettiğini söylemiştir.⁵³

Kişiyeye veya Kişiliğine Karşı Yapılan Küfürler

Hemen hemen her toplumda insanların öfke anında karşındakileri aşağılamak ve canlarını yakmak için kelimeleri kullandıkları aşikârdır. Bu

⁴⁸ Hasköy Şer’iye Sicili, 10/109-2, 19 Ekim 1679.

⁴⁹ Manisa Şer’iye Sicili, 61/150-6. Tarih yok.

⁵⁰ Üsküdar Şer’iye Sicili, 17/8b-4, Mart 1549.

* Sicillerde zaman zaman bir küfür ifadesi olarak cima etmek yerine ‘let etmek’, ‘vatı’ etmek’, ‘yef’allemek’ gibi sözcükler geçmektedir.

⁵¹ Konya Şer’iye Sicili, 53/213-1, 28 Ocak 1737.

⁵² Manisa Şer’iye Sicili, 61/63-3. Tarih yok.

⁵³ Üsküdar Şer’iye Sicili, 84/9b-5, Şubat/ Mart 1592.

Osmanlı Toplumunda Bir Psikolojik Şiddet ve Mahremiyete Saldırı Aracı Olarak Küfür

kelimelerin neler oldukları toplumun o ifade edilen kişiler hakkında neler hissettiklerini göstermektedir denilebilir. Bu bölümde kişiler hakkında kullanılan olumsuz ifadelerin görülme sıklığı göz önünde bulundurularak ilgili örnekler vasıtasıyla değerlendirilmesi yapılacaktır.

Bu konuda dikkati çeken ilk husus faillerin kişilerin annelerine, eşlerine sin kafli ifadelerle (cima veya zina kasdıyla) küfrettikleri halde, kadın veya erkek karşındakilere bu şekilde bir küfür etmemiş olmalarıdır. Örneğin bir erkek, bir kadına küfretme ihtiyacı hissettiğinde neden doğrudan bu ifadelerle saldırmayıp onları ahlâken ve dinen hoş görülmeyen kişilere ait hitaplarla aşağılamışlardır? Bugün günlük hayatın her alanında sıklıkla karşılaşılan bu durum Osmanlı toplumunda pek kullanılmamıştır. Bu konuda verebileceğimiz tek örnek Manisa Siciline yansımış olan bir olaydır. Ancak bu olay sadece bir küfür davası değil aynı zamanda yaralama ve tehdit davasıdır. Manisa'nın Yurd Dağı Nahiyesi'nin Canpaşalar Köyü'nden Hüseyin adlı genç (metinde şâb-emred olarak ifade edilmiş) mahkemeye başvurarak, silahsız dolaşmayan, hal ve hareketlerinden köylülerin rahatsız olduğu İbrahim adlı kişinin köy yakınlarında Eğrigöl denilen mevkide kendisi çayır biçerken yanına gelip “bu çayırı niçün biçersün” diye kendisine orak ile vurduğunu ve “sana fiil-i şeni' iderim ve illâ katl iderim” dediğini ve kendisinin oradan kaçtığını ifade etmiştir. Köylülere İbrahim'in durumunu sorulması üzerine köylüler; “İbrahim'in silahsız dolaşmadığını, fiske ve fücürdan hâli olmadığını ve bu yüzden kendisini köyde istemediklerini” söylemişlerdir.⁵⁴ Belgeden İbrahim hakkında ne karar verildiğini tam olarak öğrenebilmek mümkün değildir ama Hüseyin'in iddialarını bir şekilde köylülerin destekledikleri anlaşılmaktadır. İbrahim'in Hüseyin'e “fiil-i şeni' ederim” diye küfretmesi oldukça önemli bir ayrıntıdır. Henüz sakalları dahi çıkmamış bir oğlan çocuğuna, bir gence böyle bir küfür edilmesi Osmanlı toplumu için oldukça tartışılan konulardan birisi olan “oğlancılık” çerçevesinde değerlendirilebilir mi? sorusu akla gelmektedir.⁵⁵

Kişiyeye veya kişiliğe karşı yapılan küfürlerde eril ve dişil olarak işaretli (marked) kelimeler belirgin bir şekilde birbirinden ayrılmıştır. Bazı ifadeler

⁵⁴ Ferdi Gökbuğa, H.1075–1076/M.1665–1666 Tarihli 124 No'lu Manisa Şer'îyye Sicili Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2007, s. 155. Bundan sonra Manisa Şer'îyye Sicili 124.

⁵⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Rıza Zelyurt, Osmanlı'da Oğlancılık, Kaynak Yayınları, İstanbul 2016.

ise bu sayılanların dışında hem erkekler hem de kadınlar için kullanılacak olan ifadelerdir. Öncelikle dişil olarak işaretli kelimeler üzerinde durulacak olursa sicillerde en sık rastlanılanlar “[o]rosbu/[o]rosbi, fahişe ve kahbe” ifadeleridir. Kadınlar arasında çıkan bir kavgada Trani bt. Dimitri ile Trani bt. Solak birbirlerine “or.sbu” diye küfretmişler ve mahkeme her ikisine de ta’zir cezası vermiştir.⁵⁶ Üsküdar mahkemesine yansıyan bir diğer olayın taraflarının yine kadınlar olduğu görülür. Todora bt. Yani, Harsi b. Nikefor’a rosbu diye küfretmiş ve olay şahitlerce doğrulanmıştır.⁵⁷ Manisa’da kadınlar arasında meydana gelen bir olay ise daha farklı bir boyuta taşınmıştır. Zeytincük Mahallesi’nde sakine olan Aişe bt. Mehmed adlı kadın Döne bt. İslam adlı kadını dava etmiş ve Döne’nin kendisine “kahbe ve fahişe” diye küfrederek darp ettiğini, bu esnada sekiz ay on üç günlük hamile olduğunu ve Döne’nin kendisini darp etmesinden dolayı on yedi gün erken doğum yaptığını ve bir erkek çocuk dünyaya getirdiğini ifade etmiştir. Ancak dünyaya getirdiği çocuğun kırkı çıkmadan sadece yirmi gün yaşadığını ve bunun sorumlu olan Döne’den dem ve diyetini talep ettiğini beyan etmiştir. Döne ise cevabında Aişe’ye “kahbe ve fahişe” diye küfretmediğini ve dahi darp etmediğini, on yedi gün erken doğum yapmanın sıklıkla rastlanılan bir durum olduğunu ve bebeğin kırkı çıkmadan yirmi gün sağlıklı bir şekilde yaşamış olduğunu söylemiştir. Döne’ye küfür ve darp etmediğine dair yemin teklif edilmiş ve Döne yemin edince Aişe davadan men edilmiştir.⁵⁸ Burada Döne’nin takındığı tavır oldukça ilginçtir. Döne suçlamayı reddetmiş ama sanki ben darp etmiş olsam bile vaktinden on yedi gün önce gerçekleşen doğum çok da erken sayılmaz, çocuk da zaten yirmi gün sağlıklı bir şekilde hayatta kalmış diyerek iddiayı çürütmeye çalışmıştır.

Bu örneklerin dışında Marola, Dökine bt. Yorgi’ye; Yasemin bt. Abdullah da Hasnâ bt. Abdullah’a “rosbi ve kahbe” diyerek küfretmişlerdir. Bu örneklerden de görüleceği üzere [o]rosbu/[o]rosbi ve kahbe kelimeleri daha çok kadınların birbirlerini aşağılamak için kullandıkları kelimelerdir. Fakat erkeklerin fail oldukları bazı davalarda kadınlara yine benzer şekilde ifadeler kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Galata’nın Müeyyedzâde mahallesinde sakine olan Hatice bt. Abdullah adlı kadın Musli Beşe’nin kendisine hakısız yere “kahbe fahişe” diye küfrettiğini belirterek mahkemeye

⁵⁶ Üsküdar Şer’iye Sicili, 2/27b-2, Ağustos 1519.

⁵⁷ Üsküdar Şer’iye Sicili, 2/58b-4, Ocak 1520.

⁵⁸ Manisa Şer’iye Sicili, 100/7-2, Kasım/Aralık 1650.

Osmanlı Toplumunda Bir Psikolojik Şiddet ve Mahremiyete Saldırı Aracı Olarak
Küfür

başvurmuş, Musli Beşe küfretmediğine dair yemin edememiştir.⁵⁹Yoluna çıkan Hacı b. Abdullah'ın elindeki donunu alıp kendisine “kahbe” diyerek küfrettiğini ileri süren Zülfiye bt. Murad şahitler aracılığıyla iddiasını kanıtlamıştır.⁶⁰

Davalı ve davacıların profillerine bakıldığında bu ifadelerin aile içinde kullanıldığı örnekler de görülmektedir. Bahsedeceğimiz ilk olay gelin görümce arasında gerçekleşmiştir. Eyüb'ün İslâmbey Mahallesinden Emine bt. Derviş hem görümcesi hem de komşusu olan ve sürekli konuşmalarında kendisine eza veren Rabia bt. Abdullah'ın kendisine haksız yere “kahbe, bre fâhişe, bre kızlksız” diye küfrettiğini belirterek mahkemeye başvurmuştur. İçerisinde mahalle imamı es-Seyyid Abdurrahman Efendi'nin de bulunduğu şahitler, Rabia'nın sürekli Emine'yi rahatsız ettiği ve kendi huzurlarında Emine'ye “kahbe, bre fâhişe, bre kızlksız” diye küfrettiğini beyan etmişlerdir.⁶¹ Aile içerisinde kadına yönelik olarak gerçekleşen diğer iki örneğimiz Manisa Mahkemesine yansıyan davalardır. Bunlardan ilkinde Raziye adlı kadın kocası Murtaza'dan, kendisi ve kızı Fatma bt. Süleyman'ı darb edip “kahbe” lafızıyla küfrettiğini iddia ederek davacı olmuş, Süleyman ise “benim emrime muhalif taşra çıkarlar, ondan darb ettim” diyerek suçunu ikrar etmiştir.⁶² Kayıttan Fatıma'nın, Süleyman'ın üvey kızı olduğu anlaşılıyor ki Süleyman karısını ve kızını izin vermediği halde dışarı çıktıkları için dövdüğünü söylerken, küfrettiğine dair bir ikrarda bulunmuyor. Acaba mahkeme bu davada nasıl bir karar aldı? Süleyman'ın gerekçesini yeterli görüp davayı düşürdü mü yoksa darb ve küfrettiği için bir ceza verdi mi? Ne yazık ki dava kaydı bu konuda daha fazla bilgi vermiyor. İkinci olay ise bir ana oğul arasında gerçekleşmiştir. Aynı Ali Mahallesi'nde sakine olan ismini belgeden öğrenemediğimiz kadın oğlu Hacı Hüseyin'in kendisini koruyup gözetmediğini, para vermediğini ve kendisine daima “bre cadı ve bre donuz” diye hakaret ettiği gerekçesiyle mahkemeye başvurmuştur.⁶³ Görüldüğü üzere Hüseyin'in annesine hakaret ederken kullandığı her iki kelime –her ne kadar birisinin hayvan ismi, diğerinin ise büyü/sihir işleriyle ilgilenenlerin ismi olsa

⁵⁹ Galata Şer'ie Sicili, 33/b-4, 28 Mayıs 1663.

⁶⁰ Üsküdar Şer'ie Sicili, 56/38a-4, Haziran 1583.

* TDK Tarama Sözlüğü'nde kızlksız; “kızlğı olmayan, bekâreti bulunmayan” şeklinde tanımlanmıştır.

⁶¹ Eyüp Şer'ie Sicili, 82/28b-2, 2 Nisan 1671.

⁶² Manisa Şer'ie Sicili, 61/22-3. 26 Kasım 1629.

⁶³ Manisa Şer'ie Sicili, 61/150-5, Tarih yok.

da- İslam dini açısından hoş karşılanmayan kelimelerdir. Bugün birisine domuz diye küfrettiğinizde mahkemeye başvurarak hakaret davası açabilir ama cadı dediğinizde mahkemeye gitmeyebilir. Bu örnek dönemin algılamasının ve kelimelere yüklediği anlamların nasıl değiştiğini göstermesi açısından önemlidir.

Eril olarak işaretli küfür kelimelerine bakıldığında dişil olarak işaretli küfür cümlelerinden çok daha fazla ve çeşitli olduğu görülür. Bu ifadelerin çoğu ya erkek erkeğe ilişkiye girenler için kullanılan adlar ya da kadın pazarlayan, karısını/yakın kadın akrabalarını kıskanmayanlar için söylenen sözlerden ibarettir. Bu sövgü ifadelerinden en sık karşılaştığımız ifade puşt ifadesidir. Türkçe Sözlükte “Eş cinsel erkeklerin cinsel zevklerine hizmet eden erkek” olarak tanımlanan bu kelime küfürler içerisinde yalnız başına kullanıldığı gibi başına veya sonuna ağırlaştırıcı bazı kelimeler eklenerek de kullanılmıştır. Bu konuda birden fazla kayıt tutulan bir dava örneği bulunmaktadır. Manisa'nın Bekdaş Mahallesi'nden Murteza b. Hasan, İlyas b. Mahmed'i dava ederek, İlyas'ın karısı olan Hatun'un kendisine “yüzükoyun yatmış puşt” diye küfrettiğini iddia etmiştir. İlyas cevabında, “mezbur Murteza benim avradıma bir ağaç gönderüb bunu fercine soksun dedikde, avradım dahi yüzükoyun yatmış didi” diyerek olayın bu şekilde gerçekleştiğini söylemiştir.⁶⁴ Bunun hemen altında yer alan kayıta ise bu defa Hatun bt. Durmuş Murteza'dan davacı olmuş ve “ben kendi halimde otururken küçük kızının eline bir çubuk vererek bunu g.tüne ölçsün puşt” diye küfrettiğini söylemiş fakat Murteza durumu inkâr etmiştir.⁶⁵ Olayla ilgili üçüncü kayıt ise Şaban bin Bahar ve Hüseyin bin Uhud adlı kişilerin Hatun adlı kadının Murteza'ya “yüzükoyun yatmış başda” diye küfrettiğine şahit oldukları ile ilgilidir.⁶⁶ Bu dava birkaç açıdan incelenmesi gereken bir davadır. Öncelikle sicile olayın üç farklı kayıt halinde geçirilmesinin nedeni tam olarak anlaşılamamıştır. Pekâlâ, dava bir bütün olarak görülüp davalı, davacı ve şahitlerin ifadeleri tek bir kayıt şeklinde tutulabilirdi. Belgeden anlaşıldığına göre davanın tarafları Murteza ile Hatun adlı kadındır. Ama Murteza neden Hatun'u dava etmek yerine kocası İlyas'ı dava etmiştir? Kayıtlar tarihsiz olduğu için üç kaydın hangi kronolojik sırayla tutulduğu bilinmemesine rağmen alt alta kaydedilmiş olmaları ve ikinci belgede Murteza'nın iddiaları

⁶⁴ Manisa Şer'ıye Sicili, 61/2-4, Tarih yok.

⁶⁵ Manisa Şer'ıye Sicili, 61/2-5, Tarih yok.

⁶⁶ Manisa Şer'ıye Sicili, 61/2-6, Tarih yok.

Osmanlı Toplumunda Bir Psikolojik Şiddet ve Mahremiyete Saldırı Aracı Olarak Küfür

reddetmesi, Murteza'nın mahkemede hazır olduğu anlamına gelir. Aynı şekilde ikinci kayıta davacı Hatun bizzat Murteza'yı dava ettiğine göre kendisi mahkemede hazır bulunuyordu. Murteza neden mahkemede hazır bulunan Hatun'u dava etmedi de kocasını dava etti? Olayın aydınlatılmayı bekleyen taraflarından birisi de edilen küfrün kimi hedef aldığı noktasıdır. İlyas'ın ve Hatun'un anlatımına göre Murteza küçük kızının eline bir çubuk vererek bunu Hatun'un ve İlyas'ın yanına gönderdi. İlyas açıkça Murteza'nın çubuğu karısı Hatun'a gönderdiğini ve fercine soksun dediğini söylüyor ancak Hatun ifadesinde, kızın çubuğu getirip g.tüne ölçsün puşt dediğini söylüyor. Erkekler için kullanılan bir küfür kelimesi olan puşt ifadesinden ve g.tüne ölçsün (ferc kadın üreme organı olduğundan) hitabından acaba Murteza'nın İlyas'ı kastettiği düşünülebilir mi? Eğer öyleyse ikinci kayıta neden İlyas Murteza'yı dava etmedi de Hatun etti? Acaba Murteza küfrün kendisini hedef aldığını düşünmedi mi, yoksa anlamadı mı? Tabii burada Murteza'nın söylediği kelimenin İlyas ve Hatun'un ifade verirken karıştırılmış olma olasılığı da bulunmaktadır. Belki de Murteza fercine dedi ama Hatun onu g.tüne diye anladı. Son olarak da şahitlerin ifadelerinde geçen “başda” kelimesi acaba ne anlama geliyordu? Çünkü ne İlyas'ın cevabında ne de Hatun'un ifadelerinde bu kelime geçmemektedir. Şahitler puşt kelimesini yanlış anlamış olabilirler ya da başda kelimesi puşt ile benzer anlam ifade etmektedir.

Konya Mahkemesinde kaydedilen bir davada ise kullanılan kelime çok sık rastlanılan bir ifade olmaması bakımından ilginçtir. Sadırlar Mahallesinden İmam es-Seyyid Molla İbrahim b. Ahmed, yine aynı mahalleden Ebûbekir b. Mîrzâ adlı kişinin herkesin önünde kendisine “puşt ve dip satan” diye küfrettiğini ifade ederek davacı olmuş, şahitler olayı doğrulayınca Ebûbekir'e ta'zir cezası verilmiştir.⁶⁷ Ebûbekir'in, imam ve seyyid olan birisine puşt kelimesinin yanında dip satan (g.t satan) kelimesini kullanmış olması da küfrün şiddetini arttırmak istediğine yorulabilir. Üsküdar'da ise Ali b. Ahmed, Receb Bey adlı kişiden davacı olmuş ve Receb Bey'in kendisine “tezvîr puştı” diye küfrettiğini ifade etmiştir.⁶⁸

Eşcinselliği ifade eden başka bir takım ifadelerinde sicillere yansdığı görmek mümkündür. Galata'da iki gayrimüslim arasında gerçekleşen bir

⁶⁷ Konya Şer'îye Sicili, 53/14-3, 25 Şubat 1736.

⁶⁸ Üsküdar Şer'îye Sicili, 56/17b-3, Mart 1583.

olayda Kostantin v. Yorgi, Lefter v. Dimitri'nin kendisine “hîz”^{*} diye küfrettiğini söylemiş ancak şahit istendiğinde şahit gösterememiş, Lefter'den küfretmediğine dair yemin etmesi istendiğinde yemin etmemiştir.⁶⁹ Manisa'da, Mustafa bin Mehmed, Dâvud bin Bâlî'nin kendisine puşt ve kekez^{**} deyû küfrettiği gerekçesiyle mahkemeye başvurmuş, Davud suçlamayı reddetmiş ve asıl Mustafa'nın kendisini darp ettiğini belirtmiştir. Üsküdar'da ise Manol b. Nikola, Yorgi b. Yani'ye “bre s.kilür” diye küfrettiğini mahkemede kabul etmiştir.⁷⁰

Küfür davalarında erkeklere hitaben kullanılan aşağılayıcı ifadelerden diğerleri “gidi, pezevenk, kodoş ve deyyus” ifadeleridir. “Gidi” kelimesi TDK'nın güncel sözlüğünde “ahlâksız, pezevenk” olarak tanımlanmaktadır. Bu ifadenin kullanıldığı ilk örnek dava bir kadının bir erkeğe küfrettiği davadır. Hasan Cülah b. Yakup Üsküdar Mahkemesine başvurarak, Kara Halil'in karısı olan Turhan Paşa'nın “bre gidi” diyerek küfrettiğini beyan etmiştir. Turhan Paşa, Hasan'ın kocasına “gidi” diye küfrettiğini bunun üzerine kendisinin de Hasan'a aynı şekilde küfrettiğini kabul etmiştir. Fakat Hasan iddiayı reddetmiş ve Turhan Paşa'nın ikrarı sicile kaydedilmiştir.⁷¹ İki gayrimüslim arasında gerçekleşen diğer bir olayda Kerupe b. Mihal, kendisine “bre rospinin gidisi” diye küfrettiği için Divali Yorgi b. Manol'dan davacı olmuştur.⁷² Bu ifade ile ilgili vereceğimiz son örnek Hüseyin b. Hacı Behram'a, “matrûş gidisi”^{***} diye küfreden Ahmed b. Abdullah Yeniçeri suçlamayı kabul ettiği davadır.⁷³

Benzer bir küfür ifadesinin kullanıldığına dair açılan ama davacının iddiasını kanıtlamadığı iki zımmi arasında geçen bir olay Manisa mahkemesine şu şekilde yansımıştır. Kurt isimli zımmi, Kasım veled-i Yorki'nin kendisine “gidi ve kotoş deyu şetm ettiğini ayrıca “sen

* “Hîz” veya “hîz oğlani” tabiri Osmanlı toplumunda erkeklerle ilişki kuranlar için kullanılan bir tabiridir. Pasif eşcinsel anlamına gelmektedir. Murat Bardakçı, Osmanlı'da Seks, İnkılâp Yayınevi, İstanbul 2009, s. 39.

⁶⁹ Galata Şer'îye Sicili, 60/a-1, Haziran 1663.

^{**} Kekez, “Edilgin eşcinsel (erkek) anlamındadır”. Hulki Aktunç, Büyük Argo Sözlüğü, YKY, İstanbul 2015.

⁷⁰ Üsküdar Şer'îye Sicili, 17/21a-2, Ağustos 1549.

⁷¹ Üsküdar Şer'îye Sicili, 1/33b-1, Kasım 1514.

⁷² Üsküdar Şer'îye Sicili, 17/72b-1, Ekim 1555.

^{***} Belgede gidi kelimesinin önündeki ifadenin kâtib tarafından hatayla metrûş olarak yazıldığı düşünmekteyiz. Aslında yazılması gereken kelime matrûş (مطروش); sakalsız, traşlanmış olmalıdır.

⁷³ Üsküdar Şer'îye Sicili, 26/73b-2, Şubat 1564.

Osmanlı Toplumunda Bir Psikolojik Şiddet ve Mahremiyete Saldırı Aracı Olarak Küfür

müslümanların hâtinunu tasarruf idersin” dediğini beyan ederek mahkemeye başvurmuş ancak kendisinden şahit göstermesi istendiğinde şahit gösterememiştir. Kasım ise İncil üzerine yemin ederek küfredmediğini kanıtlamıştır.⁷⁴

Sicillerde rastladığımız erkekler için kullanılan hakaret ifadelerinden sonuncusu “deyyus” ifadesidir. Bu kelimenin kullanıldığı iki olayda Üsküdar’da vuku bulmuştur. Bu olayların ilkinde bir gayrimüslim Müslim’e küfrederken, ikinci olay iki gayrimüslim arasında geçmiştir. Süleyman b. Davud, mahkemeye başvurarak, Miha1 b. Merzman’ın kendisine “deyyus” diye küfrettiğini ve Ali b. İsa ve Ramazan b. Elhâc Mustafa’nın Miha1’in küfrüne şahit olduklarını belirtmiştir.⁷⁵ İkinci davada Dimitri b. Yorgi, Yorgi b. İstemad’a ilginç bir kelime ile “bre rospinin eşiği deyyûs” diye küfretmiş, Dimitri suçlamayı inkâr etmiş ancak Yorgi şahit göstererek iddiasını kanıtlamıştır.⁷⁶

Erkek veya kadını cinsiyet bağlamında hedef almayan bazı küfür ifadelerinin de sicillerde sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Sicillerde rastladığımız bu ifadeler “köpek, hayâsız, zalim, harami (hırsız), yağlıktan, godoş, köftehor, kallâb (düzenbâz, sahtekâr), müzevvir (yalancı, dolandırıcı, arabozucu), yaramaz, haramzâde” gibi ifadeler olup bunun yanı sıra “zekerimsin, necaset yersin”⁷⁷ gibi benzetmeler de kullanılmıştır.

Sonuç ve Değerlendirme

Osmanlı siyasi, idari, hukuki, sosyal ve ekonomik yapısı hakkında bilgi sahibi olabileceğimiz şer’iye sicilleri, imparatorluk coğrafyasının hemen hemen her bölgesiyle ilgili kayıtları ihtiva etmesi bakımından önemli bir kaynak grubudur. Kadıların en önemli görevlerinden birisi, adalet dağıtma mekanizmasının sağlıklı bir şekilde yürütülmesini sağlamaktır. Kişi ya da kişiler arasında meydana gelen anlaşmazlıkların çözümü ve suçluların cezalandırılması yetkisi elinde olan kadılar mahkemeye intikal eden olayları kadı sicillerine kaydetmekteydiler. Elbette ki burada sicillerde yer alan birçok davanın tam anlamı ile doğruları yansıtıp yansıtmadığı noktasında şüphelerin olduğunu belirtmek gerekir. Ancak yine de belgeler bize çok şey söylemekte

⁷⁴ Manisa Şer’iye Sicili, 124/113b-2, 2 Ağustos 1665.

⁷⁵ Üsküdar Şer’iye Sicili, 1/102b-2, Tarih Yok.

⁷⁶ Üsküdar Şer’iye Sicili, 17/34b-6, Şubat 1564.

⁷⁷ Konya Şer’iye Sicili, 53/147-4, 16 Ağustos 1736.

ve onların bize söylediği kadarıyla yetinmek durumundayız. Çok çeşitli suçlar içerisinde insanların birbirlerine psikolojik şiddet uyguladıkları ve mahremlerine saldırdıkları küfürler önemli yer tutmaktadır. İnsanoğlunun var olduğu en erken dönemlerden itibaren kızgınlık ve öfke anında karşısındaki insanlara fiziksel olarak zarar verilemediği durumlarda hakaret içeren sözler ile zarar verilme yolu tercih edilmiştir.

Bu çalışma, Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul ve şehzade merkezleri olan Manisa ve Konya şer'iyeye sicillerinde yer alan küfür (şetm) davaları üzerinde yoğunlaşmıştır. Mahkeme kayıtlarından Osmanlı toplumunda bu davranışın oldukça sık sergilendiği anlaşılmaktadır. Belgelerde bazen küfürlü ifadelerin daha kapalı bir şekilde kaydedildiğine tesadüf edilirken bazılarında alenen küfreden kişinin kullandığı lafızlar kayda geçirilmiştir. İnsanların birbirilerine küfretme nedenleri de bazı belgelerde belirtilmişken bazı belgelerde insanları bu davranışa iten nedenler çıkarılamamaktadır. Yine belgelerden çoğu zaman öğrenemediğimiz bir nokta küfredenlere ne tür cezalar uygulandığıdır. İncelenen belgelerde küfreden kişiler suçunu kabul etti ise veya mağdur şahit gösterdiyse faile ta'zir cezasının uygulandığı görülmektedir.

Çalışmamız kutsal değerler üzerine yapılan küfürler, mahreme/mahremiyete yapılan küfürler ve kişilere yapılan küfürler başlıkları altında, sövgü kelimeleri baz alınarak hazırlanmıştır. Bunun sonucu olarak erkeklere ve kadınlara küfrederken kullanılan kelimelerin çoğunlukla farklı olduğu görülürken bazı kelimelerin ise cinsiyet fark etmeksizin sarf edildiği anlaşılmıştır.

Çalışmamızdan ulaşılan sonuçlardan birisi de fail veya mağdur olsun hemen hemen her statüden insanın küfür olayının tarafı olabildiğidir. Sıradan bir insan, bir idareci (mütesellim, voyvoda), bir esnaf, bir subaşı, bir yeniçeri, bir seyyid, bir hacı, bir kıpti, bir imam pekâlâ küfür ettiği veya kendisine küfür edildiği için mahkemeye çıkabiliyordu. Yine kadınların ve erkelerin küfreden veya küfredilen pozisyonunda bulunabildiği, erkek erkeğe, erkek kadına, kadın kadına ve kadın erkeğe olmak üzere küfürleşmelerin gerçekleştiği görülmektedir. Tarafların her ikisinin de Müslim veya gayrimüslim olduğu davalar görülürken farklı dinden insanlarında bu davranışa sıklıkla başvurdukları anlaşılmaktadır. Yine tarafların bazen çok yakın akrabalar (anne-baba/oğul, karı/koca, gelin/görümce, kayınbirader/yenge, kardeş) olabildiği gibi komşu, mahalleli, köylü olabildikleri de vakidir.

Osmanlı Toplumunda Bir Psikolojik Şiddet ve Mahremiyete Saldırı Aracı Olarak Küfür

Osmanlı toplumsal tarihi alanında son yıllarda yapılan çalışmalar göz önüne alındığında bu ve buna benzer şehirler üzerinde yapılacak olan çalışmalar konunun derinliğini arttıracak ve kullanılan küfürlerin yerel söyleyişlerini, farklılıklarını ve seçilen kelimelerin değiş ve dönüşümünü ortaya koyacaktır. Bu haliyle çalışmamız ve yapılacak olan çalışmalar sadece tarihçiler için değil, psikolog, sosyolog ve dilciler için de önem arz edecektir.

KAYNAKÇA

Şer'îye Sicilleri

Üsküdar Şer'îye Sicili, 1, 2, 5, 14, 17, 26, 56, 84.

Bab Şer'îye Sicili, 3.

Eyüb Şer'îye Sicili, 61, 74, 82, 90.

Galata Şer'îye Sicili, 33, 60.

Hasköy Şer'îye Sicili, 10.

Manisa Şer'îye Sicili, 61, 100, 124.

Kaynak Eserler

1. Abacı, Zeynep Dörtok. “Tarih Yazımında Yapısal Unutkanlık: Menhus Bir Mesele Olarak Küfürbazlar ve Küfür”, *Türklük Bilgisi Araştırmaları*, Sayı: 41, 2014.

2. Akbulut, İlhan. “İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar”, Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 52, Sayı 1, 2003.

3. Akkuş, Metin. Nef'î ve Sihâm-ı Kazâ, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998.

4. Aksan, Doğan. Her Yönüyle Dil, Cilt I, Türk Dil Kurumu Yayınları, 4.bs., Ankara 2007.

5. Aktunç, Hulki. Büyük Argo Sözlüğü, YKY, İstanbul 2015.

6. Bardakçı, Murat. Osmanlı'da Seks, İnkılâp Yayınevi, İstanbul 2009.

7. Cevdet Kudret, Karagöz, C. I-II-III, YKY, İstanbul 2005.

8. Cin, Halil-Akgündüz, Ahmed. Türk Hukuk Tarihi, Cilt 1, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1995.

9. Çağlar, Güray. “Bildirişme ve Dil”, Dilbilim ve Dilbilgisi Konuşmaları-I, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1980.

10. Erman, Sahir. Hakaret ve Sövme Cürümleri, 2.bs. İstanbul 1989.

11. Fetâvâ-yı Hindiyeye, (çev. Mustafa Efe), Cilt IV, Akçağ Yayınları, Ankara bty.
12. Gökbuğa, Ferdi. H.1075–1076/M.1665–1666 Tarihli 124 No’lu Manisa Şer’iyye Sicili Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2007.
13. Karaaslan, Arzu. 1039-1040 (1629-1630) Yıllarına Ait 61 Numaralı Manisa Şer’iyye Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2007.
14. Kılıç, Çiğdem. “Ortaoyunu ve Karagöz Metinlerinde Kullanılan İlençler, Sitem Sözleri, Aşağılamalar”, *Hakaret Kitabı*, (Edt. Emine Gürsoy-Naskali-Hilal Oytun Altun), Kitabevi, İstanbul 2010.
15. Kocacık, Faruk. “Şiddet Olgusu Üzerine”, Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, 2001.
16. Kur’an, Nur Suresi, 4.
17. Levy, A. *The Sephardim in the Ottoman Empire*. Princeton: The Darwin Press Inc 1992.
18. Mennan, Öznur. *Klasik Dönem Osmanlı Toplumunda Suç Bağlamında Osmanlı Sosyal Tarihinin Ders Kitaplarında İncelenmesi*”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2003.
19. Michaud, Yves. *Şiddet*, (çev. Cem Muhtaroglu), İletişim Yayınları, İstanbul 1991.
20. Mohr, Melissa. *Küfretmenin Kısa Tarihi*, (çev. Zeynep Dörtok Abacı), Aylak Kitap, İstanbul, 2015.
21. Montagu, Ashley. *The Anatomy of Swearing*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2001.
22. Niyazi Mısırî’nin Hatırları, (Haz. Halil Çeçen), Dergâh Yayınları, İstanbul 2007.
23. Roger D. Freeman et all., “An international perspective on Tourette syndrome: selected findings from 3500 individuals in 22 countries”, *Developmental Medicine & Child Neurology*, 2000.
24. Sak, İzzet- Solak, İbrahim. 53 Numaralı Konya Şer’iyye Sicili (1148-1149/1736-1737) Transkripsiyon ve Dizin, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 2014.

Osmanlı Toplumunda Bir Psikolojik Şiddet ve Mahremiyete Saldırı Aracı Olarak
Küfür

25. Solak, İbrahim- Sak, İzzet. 38 Numaralı Konya Şer'iyeye Sicili (1103-1104/1692-1693) Transkripsiyon ve Dizin, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 2014.

26. Üçok, Coşkun. "Osmanlı Kanunnamelerinde İslâm Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler", Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt III, Sayı 2-4, 1946.

27. Yılmaz, Caner. H. 1060 – 1061/M. 1650-1651 Tarihli 100 Nolu Manisa Şer'iyeye Sicili, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2007.